

Podstawowe kryteria zarysowujące profil tego, czym jest nowa ewangelizacja, sformułował Jan Paweł II: ewangelizacja ma być nowa co do gortliwości, metod i środków ekspresji oraz dawania świadectwa (VS 106). Papież nie wspomina o treści nowej ewangelizacji. Najwyraźniej jest ona czymś oczywistym – jest nią kerygmat. W centrum uwagi leży raczej pytanie o kompetencje podmiotową ewangelizatorów, którzy odznaczają się będą zdolnością do mobilizacji własnych sił, jak również nawiązania współpracy z innymi osobami dla dzieła nowej ewangelizacji oraz odpornością na ducha współczesnego świata, który oddala się od kultury

EWANGELIZACJA NOWA CZY ODNOWIONA?

Ewangelizacja jest największym i najbardziej porównywalnym wyzwaniem, wobec którego Kościół staje od początku swego istnienia¹. Kościół żyje, aby ewangelizować². Dlatego trzeba spojrzeć również, a może nawet przede wszystkim, na przepowiadanie słowa Bożego, w nowym, ewangelizacyjnym świetle. Nowa ewangelizacja staje się palącą koniecznością. Zasadniczym jej celem jest przejście od Chrystusa, twórcy ewangelizacji, do Kościoła ewangelizującego. Przepowiadanie słowa Bożego jest integralnie związane w ten proces.

PRZEPOWIADANIE SŁOWA BOŻEGO W KONTEKście NOWEJ EWANGELIZACJI

Ks. Sławomir Plusa
Wyzsze Seminarium Duchowne w Radomiu

milości i znaczenia struktury cywilizacji śmierci. Wobec wzrastającego dystansu świata wobec ducha Ewangeli! konieczne się staje wypracowanie nowych metod organizacji procesu głoszenia i przygotowania do głoszenia Dobry Nowiny oraz sięgnięcie po nowe środki ekspresji, które przebiją się poprzez mur obojętności wobec wizji nowego życia w oparciu o słowo Chrystusa.

Próba analizy zagadnienia nowej ewangelizacji powinna uwzględnić kilka elementów strukturalnych. Ks. Antoni Lewek wskazuje, iż mamy do czynienia z „nowymi” uwarunkowaniami, czyli aktualną sytuacją kulturą w świecie euroatlantyckim i postkomunistycznym charakteryzującą się dechrystianizacją, racjonalizmem oświeceniowym, ateizmem, konsumpcjonizmem itp. Godne zauważenia są też pozytywne zjawiska, jak np. dążenie do jedności między narodami, wysiłki na rzecz poszanowania godności człowieka, rozwój ruchów i wspólnot ewangelizacyjnych i charzmatycznych³. Następny element to „nowa” metodologia, do której zostaje zaliczony m.in. nowy zapał i entuzjazm ewangelizacyjny, poszukiwanie się językiem zrozumiałym dla współczesnego człowieka i nowymi metodami przekazu, oddziaływanie przykładem życia itd.⁴ Jako „nowe” treści jawi się z jednej strony to, co od zawsze było treścią ewangelizacji, czyli Chrystus z jego słowami i czynami, a z drugiej do nowych treści należy też prawda o czło-wieku, nie tylko prawda czysto religijna, ale też np. społeczna nauka Kościoła itp.⁵ „Nowi” adresaci ewangelizacji to, ci którzy są wprawdzie ochrzczeni, ale stracili kontakt z Kościołem i wiarą, całe kraje i narody zubożeni na Boga, wspólnoty, które mają stać się dojrzałymi wspólnotami kościelnymi na skutek ewangelizacji itp.⁶ Trzeba dać miejsce też „nowym” podmiotom ewangelizacji – pierwszorzędnym podmiotem ewangelizacji jest Duch Święty; jest on zawsze nowy w swym działaniu. „Nowością” w tym obszarze jest też promocja laikatu jako podmiotu ewangelizacji, zwłaszcza ludzi młodych⁷.

Złożone zagadnienie nowej ewangelizacji ks. Lewek próbuje ująć w jednej definicji:

Nowa ewangelizacja jest to odnowiona w duchu *Vaticanium II* i dostosowana do dzisiejszych uwarunkowań społeczno-kulturowych działalność ewangelizacyjna wszystkich chrześcijan, którzy czerpiąc ze źródeł Objawienia dzięki pomocy Ducha Świętego starają z nowym zapałem i wszelkimi możliwymi sposobami przekazywać Ewangelię Jezusa Chrystusa o wielkiej miłości Boga do człowieka wszystkim ludziom, zwłaszcza swoim w sposób racjonalnie zdechrystianizowanym, celem wzbudzenia i ukształtowania w nich dojrzałej wiary chrześcijańskiej jako fundamentu ich zbawienia, czyli zjednoczenia z Bogiem w Chrystusie i Jego Kościele⁸.

³ Por. A. Lewek, *Nowa ewangelizacja w duchu Soboru Watykańskiego II*, t. 1, Katowice 1995, s. 104, 105.

⁴ Por. tamże, s. 106.

⁵ Por. tamże, s. 109.

⁶ Por. tamże, s. 110.

⁷ Por. tamże, s. 111, 112.

⁸ Tamże, s. 115.

Pytanie o ewangelizację „nową” czy „odnowioną” nie jest pytaniem czysto technicznym. Jeśli miałyby się zmienić tylko metody, mieliśmy do czynienia jedynie z ewangelizacją odnowioną. W nowej ewangelizacji chodzi o budowanie nowej świadomości i mentalności podmiotów i adresatów ewangelizacji. Dopiero na tym fundamencie ma sens mówienie o nowej górlowości czy też nowych środowiskach ekspresji jako znakach charakterystycznych nowej ewangelizacji⁹. Kluczem do nowej ewangelizacji są „nowi” ludzie, którzy stają się narzędziem w rękach Boga (EN 17). Dlatego Prado Flores, definiując nową ewangelizację, akcentuje działania nie w niej samego Boga: „Ewangelizacja integralna jest obecnością Jezusa i Jego zbawczym, realnym i kapłańskim działaniem poprzez ludzi, by uczynić z nich lud święty, a zarazem wprowadzaniem Królestwa Bożego na tym świecie”¹⁰.

PODSTAWY TEOLOGICZNO-KERYGMATYCZNE NOWEJ EWANGELIZACJI

Podstawowe rozróżnienie

Kościół i ewangelizacja są ze sobą nierozdzielnie połączone. W aspekcie funkcjonalnym ujmawia się to w dwóch kierunkach: *ad intra* (autoewangelizacja Kościoła) i *ad extra* (ewangelizacja świata, działalność misyjna). W ramach autoewangelizacji Wiesław Przyczyna (za *Evangelii nuntiandi*) wyróżnia ewangelizację pastoralną, do której zalicza się różne rodzaje aktywności duszpasterskiej Kościoła, jak np. przepowiadanie słowa Bożego i posługę sakramentalną, katechezę, Natomiał w ramach ewangelizacji powtórnej: ochrzczonych, ale pozostających poza nawiasem życia chrześcijańskiego, niepraktykujących, nie posiadających własnego fundamentu wiary, szczególnie rolę odgrywają akcje ewangelizacyjne¹¹. José H. Prado Flores, twórcą koncepcji Szkół Nowej Ewangelizacji, dzieli ewangelizację na prorocką, czyli ustne głoszenie Dobrej Nowiny (słowo głoszone), kapłańską, czyli liturgiczną celebrację dzieła zbawienia (słowo celebrowane), i królewską, czyli wprowadzenie Królestwa Bożego na ziemi (słowo przeżywane). W obszarze ewangelizacji profetycznej – a ta interesuje nas najbardziej – ważne jest wskazanie na dwa, wprawdzie komplementarne i wzajemnie zależne, ale jednak różniące się od siebie momenty: kerygmę, czyli pierwsze głoszenie Dobrej Nowiny, i katechezę, czyli stopniowe nauczanie wiary. Jego zdaniem „katecheza nie zawiera, ani tym bardziej zastępuje kerygmy. Ona ją zakłada. Budujemy na twardej skale kerygmy, która rzeczywiście spełniła swój cel: pozwoliła narodzić

⁹ Zmiane świadomości i mentalności w podejściu do strategii ewangelizacyjnej pokazuje J.H. Prado Flores na przykładzie św. Pawła. Por. *Sekret Pawła*, Łódź 2007, s. 134–137.
¹⁰ *Jak ewangelizować ochrzczonych?*, Łódź 1993, s. 113.
¹¹ Por. W. Przyczyna, *Teologia ewangelizacji*, Kraków 1992, s. 38 n.

się na nowo¹². Założenie wydaje się logiczne: aby życie w Jezusie wzrastało, musi się najpierw narodzić. Oświecenie odwróciło katechezę od ewangelizacji, wyrywając ją ze środowiska wiary i przenosząc do szkół¹³. Stał rodzi się potrzeba „katechezы ewangelizacyjnej”, która mogłaby uzupełnić deficyty ewangelizacyjne u katechizowanych. Jan Paweł II w *Catechesi tradendae* (nr 18) widzi ten proces integralnie stwierdzając, że między katechezą a ewangelizacją nie ma ani całkowitej tożsamości, ani rozdzielań; katecheza jest jednym z elementów przebiegu ewangelizacji.

Cele nowej ewangelizacji!

Porównanie celów ewangelizacji i celów katechezы wykazuje również pewne różnice. W przypadku ewangelizacji celem jest najpierw wiara i nawrócenie człowieka. Są to rzeczywiście bardzo złożone. Zawsze jednak chodzi w nich o wiarę osobową, gdzie przedmiotem wiary nie jest zbiór wiadomości o Bogu, ale Bóg osobowy. Chrystus jako Bóg-Człowiek. Jej najważniejszą cechą jest, jak mówi SVII, użycie Boga do człowieka (por. KDK 38; KK 42)¹⁴. Z kolei nawrócenie polega na nawiazaniu trwałej więzi z Jezusem przez wiarę i chrzest na odpuszczenie grzechów (por. Dz 2,38). Zdanie Pawła VI dokonuje się to w sercu człowieka (por. EN 10), sumieniu (por. tamże, nr 18), umyśle (por. tamże, nr 36) oraz w relacji do kultury (por. tamże, nr 20) i innych struktur, w jakich żyje człowiek (por. tamże, nr 36)¹⁵. Natomiast Josef Ratzinger podkreśla osobiste poddanie się Chrystusowi. W jego ujęciu nawrócenie oznacza uwolnienie od samowystarczalności, dostrzeżenie i pogodzenie się z tym, że „potrzebujemy innych i Imego, Jego przebaczenia i przyjaźni [...]”, nawrócenie to pokorne zawierzenie się miłości Imego, która staje się miarą i kryterium mojego własnego życia¹⁶. Dla nowej ewangelizacji ten aspekt wydaje się kluczowy – (p)oddać życie Jezusowi jako Panu, wyznawszy Go wcześniej jako Zbawiciela, by doświadczyć Go jako Mesjasza¹⁷.

Natomiast katecheza jest „...wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”¹⁸. Akcent pada więc na pielęgnowanie i rozwój tego, co już zostało zasiane w sercu człowieka.

¹² J.H. Prado Flores, *Jak ewangelizować...*, s. 13, 14. Autor wskazuje tu na szereg różnic, które występują pomiędzy kerygmatem a katechezą.

¹³ Por. J. Neumann, *Dlaczego katecheza ewangelizacyjna?*, w: *Ewangelizować czy katechizować?*, red. S. Dziekonski, Warszawa 2002, s. 138.

¹⁴ Por. W. Przyczyzna, *Teologia...*, s. 52.

¹⁵ Por. tamże, s. 60, 61.

¹⁶ *Nowa ewangelizacja*, „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, 6,234 (2001), s. 37.

¹⁷ Por. J.H. Prado Flores, *Jak ewangelizować...*, s. 16.

¹⁸ Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Catechesi tradendae*, 16 X 1979, nr 18.

Do ważnych celów ewangelizacyjnych należy jeszcze doprowadzenie człowieka do zbawienia. Należy je ujmować w podwójnym znaczeniu: jako działania, w którym Bóg przez swego Syna uwalnia człowieka od zła oraz jako rezultat, owoc w człowieku na mocy tego działania¹⁹. Temu celowi służy również budowanie wspólnoty wiary, budowanie Kościoła. Wiara i nawrócenie nie są bowiem celem same w sobie, lecz są znakiem przemiany i nowości życia²⁰. O ile jednak w (nowej) ewangelizacji na pierwszym planie jest odpowiedź osobista na orędzie zbawienia, to w katechezie większego znaczenia nabiera odpowiedź wspólnotowa²¹.

Kerygmat treścią nowej ewangelizacji

W odróżnieniu od dogmatu, który jest mową o Bogu, kerygmat to mowa Bo-
 g²². Greckie słowo *kerygma* oznacza proklamowanie, głoszenie, zwiastowanie
 przepowiadanie i odnosi się zarówno do treści, jak i do aktu przepowiadania.
 Ewangelizacyjne orędzie o Bogu nie ogranicza się do słownego przekazu prawd
 wiary. Prawdziwą treścią ewangelizacji nie jest informacja, lecz relacja do Osoby
 miłującego Boga²³. Zdaniem kard. Ratzingera „głosić Boga znaczy wprowadzać
 człowieka w relację z Bogiem”²⁴. Ujawnia się tu zatem głęboki i nierozdzielny
 związek między ortodoksją i ortopraktyką²⁵.

Kerygmat w Starym Testamencie

Stary Testament jest mową Boga, który objawia się swemu ludowi. Jego miłość
 do ludu wybranego jest siłniejsza od przymusu ukarania go z powodu jego nie-
 wierności wobec przynierza, jakie z nim zawarł²⁶. Bóg wzywa go do nawrócenia,
 gdy Izrael jest nieposłuszny Prawu, które otrzymał od Boga, oraz do składania
 świądectwa wobec ludów pogańskich. Kerygmat Starego Testamentu da się ująć
 w ramy orędzia o Bogu jedynym, Bogu transcendentnym, Bogu osobowym, Bogu
 Zbawcy i Stwórcy²⁷.

¹⁹ Por. W. Przyczyzna, *Teologia*..., s. 77.

²⁰ Por. tamże, s. 64.

²¹ Por. J.H. Prado Flores, *Jak ewangelizować*..., s. 15.

²² Por. W. Przyczyzna, *Teologia*..., s. 116.

²³ Por. W. Nowacki, *Formacyjny wymiar ewangelizacji w dokumentach Magisterium Kościoła*,
 w: *Ewangelizować czy*..., s. 152.

²⁴ Nowa..., s. 37.

²⁵ Por. W. Pazer, *Koncepcja homilii ewangelizacyjnej*, *Częstochowa* 2002, s. 155. Zob. więcej

S. Plusa, *Przeciw herezji kanonologicznego kiczu*, w: *Język religijny dzisiaj i dziś (w kontekście
 teologicznym i kulturowym)*, IV, red. P. Borkiewicz, S. Mikołajczak, M. Rybka, Poznań 2009,
 s. 277 n.

²⁶ Por. J. Schreiner, *Leben nach der Weisung Gottes. Gesammelt Schriften zur Theologie des
 Alten Testaments II*, Würzburg 1992, s. 56

²⁷ Por. W. Przyczyzna, *Teologia*..., s. 89 n.

Trzecią kerygmatu, który głosi Zbawiciel, jest nadejście królestwa Bożego (por. Mk 1, 14-15). Jest ono rzeczywistością aktualną w osobie Jezusa i Jego czynach, jest obecne w Jego nauczaniu. Ostateczne wypłnienie zbawienia będzie poprzez dzone rozwojem królestwa Bożego na ziemi, którego znakiem jest Kościół²⁸. Charakterystyczne cechy tego królestwa to: misterium – wejście człowieka w rzeczywistość nowego życia, które jest najcenniejszą perłą i skarbem; zbawienie jest darmowe i nie trzeba na nie zasługiwać; Bóg jest miłującym Ojcem, a nie tylko zdystansowanym Sędzią; miłość Boża istnieje realnie w tym świecie, przywraca ona osobie ludzkiej pełną wartość i godność; liczy się czystość intencji, czyli szczerze szukanie woli Bożej i prawdy; interioryzacja zbawczego orędzia – chodzi tu o nowy styl życia, a nie o nowy kodeks postępowania; najwyższym prawem jest miłość; trzeba się narodzić na nowo, żyć w nowym przymierzu z Bogiem, które przyobłeka się w międzyludzkie relacje; należy odrzucić te, które nie pozwalają uczestniczyć w królestwie; uznanie się za sprawiedliwego i lepszego od innych oraz uranie bogactwom i własnej sile; grzech, czyli zerwanie więzi z Bogiem; królestwo jest zawsze nowym wydarzeniem i przymusza do szukania nowych dróg jego urzeczywistnienia²⁹.

Przedmiotem i celem kerygmatu jest zbawienie. Jego konkretyzacja zostaje ogłoszona przez Jezusa w synagodze w Nazarecie (por. Łk 4, 18-19): Dobra Nowina jest dla ubogich, czyli uznających swe ubóstwo wobec Boga, dla więźniów, czyli osób wewnętrznie zniewolonych, dla niewiomych, czyli tych, którzy utracili sens życia, dla ucisionych, czyli ucisionych zewnętrznie, dla obciążonych długami, aby przyjęli ich umorzeni i sami darowali innym³⁰.

Zbawienie osiąga człowiek przez wyzwolenie z grzechu. Dokonuje się ono przez pojednanie, czyli zawarcie pokoju z Bogiem, zadośćuczynienie za grzechy, przy czym spłatę długu człowieka wobec Boga dokonuje sam Syn Człowieczy na krzyżu. W ten sposób człowiek staje się własnością Boga i na mocy Jego wierności może niustannie przezwycięzać grzech, który głównym sprawcą jest szatan, oraz jego skutki trwające w ciele człowieka³¹.

Zbawienie jest niemożliwe do osiągnięcia bez nawrócenia. Dlatego Jezus niustannie wzywa do niego (por. np. Mk 4, 17). Nawrócenie to najpierw uznanie grzechu i zerwanie z nim. Drugim aktem nawrócenia jest nastawianie Jezusa. Wówczas dokonuje się wyjście spod panowania grzechu i poddanie się panowaniu Jezusa Chrystusa. Wzywa on, by człowiek stał się w relacji do Boga jak dziecko,

²⁸ Por. tamże, s. 102.

²⁹ Por. J.H. Prado Flores, *Jak ewangelizować...*, s. 20-28.

³⁰ Por. tamże, s. 31, 32.

³¹ Por. tamże, s. 33, 34.

które słucha Go nie dlatego, że się Go boi, lecz dlatego, że Go kocha i Mu ufa z powodu Jego dobroci³². Taki sposób przeżywania wiary w Boga owocuje tym, że człowiek ma w sobie życie Boże (por. J 10,10), i dlatego jest też zdolny do miłości i przyjaźni w relacji z ludźmi.

Kerygmat apostołów

Apostołowie głoszą Jezusa historycznego – urodził, żył i nauczał, czynił cuda, a następnie został zabity, oraz Jezusa Zmartwychwstałego. Szczególne znaczenie apostołowie nadają ostatniemu etapowi życia Jezusa. Są to wydarzenia zbawcze o szczególnej randze. Uwidacznia się to w tzw. sześciu mowach kerygmatycznych obecnych na kartach Dziejów Apostolskich (por. 2,14-39; 3,12-26; 4,9-12; 5,29-32; 10,34-43; 13,16-41). Pierwszych pięć wygłasza Piotr, a ostatnią Paweł. W oparciu

Kerygma apostołskie jest przedstawieniem osoby JEZUSA wraz z Jego tłem czynami zbawczymi: ŚMIERCIA, ZMARTWYCHWSTANIEM I WIELBIENIEM i Jego tłem tytułami: ZBAWICIELA, PANA I MESJASZA dla naszego dobra³³.

Celowość czynów zbawczych objaśnia on następująco: umarł, aby zastąpić nas w śmierci, na którą zaszłyśmy; zmartwychwstał, aby przekazać nam swoje życie – bycie dziedzicem wszystkich błogosławieństw; został wywyższony dla naszego nawrócenia i odpuszczenia grzechów. Natomiast tytuły zbawcze, jakie Jezus otrzymuje, są dla naszego dobra: Zbawiciel – bo tylko On wybawia z grzechów, poza Nim nie ma innego sposobu zbawienia; Pan – bo ma wszelką władzę na niebie i na ziemi, zwłaszcza nad szatanem i śmiercią; Mesjasz – bo jest pełen Ducha Świętego i udziela Go tym, którzy w niego wierzą³⁴.

Celem kerygmy apostołów – widać to szczególnie na przykładzie św. Pawła – jest przekazanie innym daru Ducha Świętego (por. Dz 2,38)³⁵. On uobecnia i czyni skutecznym zbawienie dokonane przez Jezusa Chrystusa w każdym czasie i miejscu, budując wspólnotę odkupionych (por. Dz 2,42-44). Zinstytucjonalizowane zło, powszechna niesprawiedliwość mogą zostać przezwycożone tylko przez silne wspólnoty wiary, w których Jezus Chrystus uobecnia swą zbawczą moc. Szczytem ewangelizacji jest zjednoczenie wierzących między sobą, gdy uczestniczą oni w tym samym chlebie słowa i Eucharystii z Wicecrzy Pańskiej, która jest pamiętką śmierci i zmartwychwstania Pana Jezusa³⁶.

³² Por. W. Przyczyzna, *Teologia*..., s. 107, 108.

³³ *Jak ewangelizować*..., s. 47.

³⁴ Por. tamże, s. 46.

³⁵ Por. J.H. Prado Flores, *Sekret*..., s. 99-114.

³⁶ Por. tenże, *Jak ewangelizować*..., s. 53.

Apostołowie, podobnie jak Jezus, zwywali również do wiary (por. Dz 16,31) i nawrócenia (por. Dz 2,38). Wiara jest odpowiedzią daną przez człowieka Bogu, która wyraża się w postawie zawierzenia Bogu, ufności, zgoda na miłosną zależność od Boga. Wiara bez nawrócenia byłaby jak światło, które nie oświeca. Ma ono trzy wymiary: osobiste, wspólnotowe i społeczne, gdyż wspólnota nawróconych zaczyna oddziaływać na resztę społeczeństwa, dążąc do usunięcia przyczyn strukturalnego zła. Zewnętrzny wyraz wiary ma swój szczególny kształt w ogłoszeniu Jezusa osobistym Panem i Zbawicielem i zaproszeniem Go do serca (por. Rz 10,9-10). I nie chodzi przy tym o jednorazowy akt, lecz o trwałą postawę wiary, z której żyje człowiek sprawiedliwy (por. Rz 1,17).

Metoda, którą posługują się apostołowie, głosząc kerygmat, z jednej strony polega na akomodacji słowa do określonych słuchaczy i warunków. Z drugiej strony można wyznaczyć kilka charakterystycznych dla niej punktów. Prado Flores wymienia: trwanie we wspólnotcie powstałej przez Jezusa, dopuszczanie Ducha Świętego do głosu przez znaki i cuda, z siłą przekonania i odwagą, z miłością do ewangelizowanych, w jedności z innymi ewangelizatorami³⁷.

Kerygmat w nauczaniu Kościoła

Choć w nauczaniu Kościoła dużą rolę odgrywa dogmat, to jednak pierwszeństwo należy przyznać kerygmatowi. Polega on na ogłaszaniu miłości Boga nie tylko na płaszczyźnie historycznych faktów. Prawda kerygmatyczna głoszona dziś posiada zawsze charakter prawdy *pro nobis*, tzn. racją jej istnienia jest zbawienie człowieka dziś. Kerygmat, choć fundamentalnie opiera się na faktach historycznych, jest rzeczywistością egzystencjalną i podmiotową³⁸. Z pedagogicznego punktu widzenia ważnym punktem odniesienia jest więc aktualność (Bóg kocha, uzdrawia, zbawia dziś), bezpośrednio (Bóg kocha Ciebie, właśnie Ciebie) oraz wzajemne powiązanie podstawowych tematów kerygmatycznych, które stanowią logiczny ciąg. Zależność między nimi prezentuje się następująco³⁹:

Ewangelizujący	Ewangelizowany
Bóg kocha Ciebie dziś	Ale dlaczego tego nie doświadczam?
Bo jesteś grzesznikiem, potrzebującą	Jakie jest rozwiązanie?
Jezus już Cię zbawił	Jak przyswoić sobie zbawienie?

³⁷ Por. tamże, s. 66, 67.

³⁸ Por. W. Przyczyrna, *Teologia*..., s. 117.

³⁹ Zob. J.H. Prado Flores, *Jak ewangelizować*..., s. 84, 85.

Prezentacja kerygmatu jako treści nowej ewangelizacji pokazuje, że nie jest on suchą informacją o Bogu, lecz zasadza się na nawiązaniu żywej relacji z egzystencją ewangelizowanego.

GŁOSZENIE SŁOWA BOŻEGO W KONTEKŚCIE EWANGELIZACJI PROFETYCZNEJ

Oprócz treści nowej ewangelizacji, którą jest kerygmat, równie ważne są warunkowania jego głoszenia. Sposób głoszenia, sposób przygotowania kazania i jego treść integralnie do siebie przynależą.

Zaplecze ewangelizatora

Modlitwa

Modlitwa powinna wyprzedzać działanie ewangelizatora. Ma to być modlitwa próby o to, by Bóg działał zgodnie z tym, co obiecał, i pozostawienie Mu rezultatów. Szczegółne znaczenie ma modlitwa uwielbienia⁴⁰. Chroni ona od narzekania, gdy nie wszystko układa się zgodnie z ludzkimi planami. Nade wszystko jednak jest to modlitwa, w której inicjatywa zostaje całkowicie oddana Bogu, co sprawia, że ludzkie lęki i niedoskonałości nie mogą przeszkodzić w owocnej ewangelizacji. Jej owocem jest pokora. Bóg daje sukces ewangelizatorowi, jeśli ten potrafi go udziwiać⁴¹. Ma to być również modlitwa wstawiennicza, w której zostaje powierzeni adresaci ewangelizacji oraz konkretne sprawy, które wskazuje Duch Święty. Tam, gdzie jest głoszona Ewangelia, zwykle swój sprzeciw manifestuje zły duch, dlatego też potrzebna jest modlitwa o ochronę⁴².

Otwartość na adresatów

Otwartość na adresatów wyraża się w kilku postawach. Najpierw trzeba dostrzec potrzebę zarówno współczesnego słuchacza, jak i własne. Lekce-

⁴⁰ Por. A. Sepiolo, *Nowa ewangelizacja. Sładami Jana Pawła II*, Kraków 2002, s. 33.
⁴¹ Por. J.H. Prado Flores, *Jak ewangelizować...*, s. 111.
⁴² Por. A. Sepiolo, *Nowa ewangelizacja...*, s. 34.

ważenie tych ostatnich byłoby swoistym przejawem psychy⁴³. Konieczne jest poznanie środowiska, do którego udaje się ewangelizator, i próba zrozumienia, jakimi problemami żyją ludzie, do których się udaje. Kolejna postawa pożądana w ewangelizacji to umiejętność słuchania innych. Chroni ona przed nietolerancją i prozelityzmem. Poważną przeszkodą jest niechęć do ustąpienia i pragmatyczne postawienie na swoim w sytuacjach spornych⁴⁴. Przede wszystkim liczy się gotowość do nawiązania relacji, przejrzyistość w komunikacji, dzielenie się własnymi uczuciami, praktykowanie gestów miłości, które pozwalają przezwycięzać uprzedzenia⁴⁵. To właśnie miłość jest pochodnią wiary.

Mentalność ewangelizatora

Nowa ewangelizacja potrzebuje ewangelizatorów o nowej mentalności. Składają się na nią przemiany, które powinny ogarnąć podmioty zarówno duchowe, jak i świeckie. Chodzi więc o przejsie: od głoszenia swoimi siłami do napełniania się Duchem; od dopuszczenia tylko niektórych do ewangelizacji do przekonania, że każdy chrześcijanin jest do niej powołany; od ewangelizacji stylem życia do wyjścia na zewnątrz „terenów kościelnych”, od mówienia z teorii do głoszenia w oparciu o doświadczenie; od działania wyuczonego do działania natychmiastowego; od za-kłopotania pytaniami o Boga do reprezentowania Go; od przekonania, że mamy tylko słowa, do świadomości, że przemawia Bóg pełen mocy; od apologetyki do propozycji; od indywidualizmu do działania wspólnotowego⁴⁶. Wydaje się, że ten opis dobrze pokazuje, czym jest nowa goliwość w głoszeniu Ewangelii. Lista tych przemian mogłaby być dłuższa. Ważniejszy jest jednak ich kierunek i duchowe źródło niż liczba.

Metoda głoszenia kerygmatu

Nowe metody i środki ekspresji to kolejny aspekt nowej ewangelizacji. José H. Prado Flores za klucz do skutecznej ewangelizacji uznaje osobiste świadectwo ewangelizatora, które powinno być radosne, krótkie i chrystocentryczne. Ma ono dotyczyć tego, w jaki sposób Jezus zmienił jego życie. Ma ono przedawać, spotkanie Chrystusa, po wejściu Chrystusa w życie, zachęta wobec słuchacza do otwartości na Boga działanie. Jego rdzeniem jest przeżyty w osobistym doświadczeniu kerygmat⁴⁷. Aby kerygmat i świadectwo mogły

⁴³ Por. tamże, s. 36.

⁴⁴ Por. tamże, s. 38, 39.

⁴⁵ Por. tamże, s. 41, 42.

⁴⁶ Por. tamże, s. 45–49.

⁴⁷ Por. J. H. Prado Flores, *Jak ewangelizować...*, s. 104–106.

dotknąć słuchacza, konieczna jest otwartość na moc Ducha Świętego. On wysłała i namaszcza ewangelizatorów i daje się do przemiany serc. Siła głoszonego słowa nie bierze się ze zdolności krasomówczych, lecz z technienia Ducha. „Słowo jest wciąż aktualne, a szczególnie gdy towarzyszą mu znaki mocy” (EN 42). Jeśli więc zwiastowaniu zbawienia towarzyszą poruszenia serca u słuchaczy, czy nawet uzdrowienia, to mają one wymiar nie tyle apologetyczny, co kerigmatyczny i są przejawem zbawienia, które obejmuje również ciało człowieka⁴⁸. Modlitwa o uzdrowienie staje się okazją do głoszenia w mocy Ducha Świętego nadszścia królestwa Bożego⁴⁹. Uzdrowione serce powinien mieć sam ewangelizator. Ma on mieć czystą intencję w głoszeniu Jezusa, musi być wolny od kompensacji własnych potrzeb czy nastawienia na zysk, gdyż przekaz Ewangelii jest możliwy tylko na fundamentie miłości. Do charakterystycznych cech ewangelizatora należy również radość, która jest owocem Ducha i wyrasła raczej z dawania niż brania⁵⁰.

Najbardziej pedagogiczną formą głoszenia Ewangelii są proste przykłady, które w prosty sposób mogą przekazać to, co chce się przekazać. Dlatego do każdego tematu trzeba znaleźć przykład ufatwiający zrozumienie go⁵¹. Również cytaty bliżne, odczytywane w miarę możliwości bezpośrednio z Biblii, ufatwiają dotarcie słowa Bożemu do serca ewangelizowanego. Należy unikać przekonywania za pomocą argumentów apologetycznych, gdyż dopiero wtedy, gdy człowiek przyjmie Jezusa sercem, znacznie lepiej zrozumie misterium Kościoła i jest bardziej wyrozumiały dla słabości ludzkiej przewodników ludu Bożego⁵². Nie bez znaczenia jest też fakt, iż w ewangelizacji nie rozumienie, ale serce jest najważniejsze. Cło-szenie słowa Bożego nigdy nie sprzeciwia się rozumowi, ale bardziej szuka woli słuchacza, by zachęcić go do podjęcia wielkiej życiowej decyzji wobec propozycji zbawienia przez wiarę w Jezusa. Gdy się to dokona, ewangelizator musi przez jakiś czas towarzyszyć temu, którego zrodził do życia w Chrystusie, podobnie jak czynił to Paweł (por. Dz 15,36)⁵³. Ewangelizowany ma odnaleźć swoje miejsce we wspólnotcie Kościoła.

Siła ewangelizacji jest Kościoł jako wspólnota ludzi zjednoczona wokół Jednego Pasterza. On jest „Ewangelistą, a jednocześnie Ewangelia, jako że on sam jest objawieniem Nowego Życia przyniesionego przez Jezusa”⁵⁴. Tworzenie Kościoła – Wspólnoty byłoby niemożliwe i niekompletne bez otwarcia go na Ducha Świętego i Jego charyzmaty. Wspólnota, ewangelizacja i Duch Święty są wewnętrznie

⁴⁸ Por. tamże, s. 107, 108.

⁴⁹ Por. R. Cantalamessa, *Pieśń Ducha Świętego. Rozważania na temat Veni Creator*, Warszawa 2003, s. 339.

⁵⁰ Por. J.H. Prado Flores, *Jak ewangelizować...*, s. 110.

⁵¹ Por. tamże.

⁵² Por. tamże, s. 111.

⁵³ Por. tamże, s. 113.

⁵⁴ Tamże.

powiązane; nie mogą one istnieć oddzielnie. Ostatecznym celem ewangelizacji nie jest bowiem przemiana jednostek nie mających między sobą żadnych więzi, lecz tworzenie autentycznych wspólnot chrześcijańskich, w których żyje się zba-

wieniem przyniesionym przez Jezusa⁵⁵.

Przygotowanie i wygłoszenie kazania ewangelizacyjnego

Największym wyzwaniem w przepowiadaniu ewangelizacyjnym jest połączenie działań ze słowami i wypowiedzenie słowa, które przemienia się w czyn, tak aby rzeczywiście coś się zdarzyło w historii słuchaczy, którym jest głoszona Dobra Nowina. Chodzi więc o zachowanie równowagi między ortodoksją i ortopraksją. W ramach programu formacyjnego Szkół Nowej Ewangelizacji został opracowany model przygotowania i wygłoszenia kazania ewangelizacyjnego. Można go zastosować zarówno w kształceniu świeckich mówców, którzy głoszą konferencje na kursach ewangelizacyjnych, jak i w świeconych szafarzy słowa Bożego, którzy przemawiają podczas liturgii. Podąża on śladami Wcielania, gdzie słowo i czyn nierozdzielnie się łączą⁵⁶. Za punkty węzłowe w tym modelu uznano następujące zagadnienia:

Osoba głoszącego i jego misja

Nikt nie będzie skutecznie przemawiał o Bogu, jeżeli wcześniej nie będzie z Nim rozmawiał. Kaznodzieja ma najpierw być odbiornikiem, a potem nadawcą. Takı przykłąd daje najdoskonalszy mówca ewangelizacyjny, czyli sam Jezus. Owocnie głosić słowo Boże może ten, kto jest codziennie otwarty na Ducha Świętego i przyjmuje jego namaszczenie (*parresia*). On pod wpływem słowa przemienia ludzi. Wzorem dla kaznodziei jest bardziej rybak niż rolnik. Ten drugi chodzi tymi samymi szlakami, co jego przodkowie. Również jego dzieci będą nimi chodzić. Natomiast rybak musi codziennie na nowo oceniać sytuację, uwzględnic wiatr, fale. Nie ma wytyczonej drogi i dlatego jest twórczy i oryginalny. Ewangelizator zależy, tak jak rybak, nie od z góry wytyczonego szlaku, ale od Boga – rozkłada żagiel wiary i poddaje się podmuchowi Ducha. Prowadzony przez Niego znajduje jasne obrazy i oryginalne zastosowania dla przekazu Dobrej Nowiny.

Zródełem misji ewangelizatora jest inicjatywa samego Boga. Jezus powoływał i wybierał ludzi do głoszenia słowa Bożego (por. Mk 3, 13-15; J 15, 16). Dziś Jezus wybiera i posyła ludzi na głoszenie Jego słowa w Kościele i przez Kościół. Przez sakramenty inicjacji chrześcijańskiej Bóg udziela misji do podjęcia dzieła ewangelizacji. Misja ewangelizacyjna nie ogranicza się więc jedynie do posługi osób

⁵⁵ Por. tamże, s. 114.

⁵⁶ Por. S. Gomez, J.H. Prado Flores, *Jak głosić Jezusa?*, Kielce 1999, s. 7.

duchownych. Ponieważ chrześcijanin jest włączony w dynamiczny plan zbawienia, nakaz ewangelizacyjny nie jest jedną z opcji, lecz imperatywem. Nie jest jedynie zewnętrznym nakazem, lecz wypływa z tożsamości chrześcijanina⁵⁷.

Zróżła przepowiadania

Istnieją cztery następujące źródła, z których należy czerpać w głoszeniu słowa Bożego, aby było ono zawsze świeżą wodą:

- Źródło kosmologiczne: kaznodzieja ma być wrażliwy na obecność Boga w stworzeniu (por. Rz 1,20). Natura pozwała nie tylko dostrzec wielkość Stwórcy, lecz również pokazuje tysiące szczegółów, które nadają dodatkową wartość kaznodziejskiemu przesłaniu.
- Źródło antropologiczne: Bóg zostawił swój ślad w człowieku: w jego ciele, osobowości, historii, kulturze. Historia człowieka stała się historią zbawienia. Zarówno Jezus, jak i św. Paweł chętnie odwoływali się do porównań dotyczących ciała, aby wyjaśnić tajemnicę królestwa Bożego.
- Źródło objawione (Objawienie): nie istnieje bogatsze źródło odkrywania Boga i jego zbawczego planu niż Biblia. To uprzywilejowany obszar spotkania z Bogiem. Zanim głoszący powie, co sam myśli o Bogu, powinien ogłosić, co Biblia mówi o Bogu.
- Nauka Kościoła (Magisterium): jest ona kopalnią, z której można wydobyc wiele skarbów. Przesłanie zawarte jest niejednokrotnie w hermetycznych formach. Należy je przełożyć na współczesny język i obrazy, które umożliwią dostęp do ich bogactwa⁵⁸.

Zróżła i pogłębienie przesłania w kazaniu

Ponieważ Biblia ma szczególne miejsce wśród źródeł przepowiadania, należy wczytać się w nią dogłębniej, by przesłanie kazania miało odpowiednią siłę i bogactwo. Istnieje 10 pól, na których można znaleźć odpowiednie motywy. Są to: przypowieści, cuda, bohaterowie, wojny, pytania, dialogi, modlitwy, miejsca, święta, przedmioty. To wielkie aleje świata Biblii. Nie trzeba chodzić nimi jedną po drugiej, ale trzeba je znać, by móc znaleźć odpowiednie przesłanie na odpowiednią okoliczność.

Pogłębienie przesłania kaznodzieja może dokonać przy użyciu odpowiednich narzędzi. Są to: semantyka, czyli docieraniu do źródeł znaczeniowych danego słowa. Kaznodzieja potrzebuje więc m.in. słownika wyrazów obcych i słownika etymologicznego. Szczególnie cenne jest dotarcie do tekstu w oryginalnej; anto-

⁵⁷ Por. tamże, s. 25–38.
⁵⁸ Por. tamże, s. 40–60.

nimy i przeciwieństwa (np. dom wybudowany na skale i na piasku); kontekst – trzeba widzieć całość, aby nie wypaczyć główniej myśli i fragmentu (tekst poza kontekstem staje się pretekstem); pytania do tekstu – pozwalają one zaskakiwać i przez to pogłębiać przesłanie (np. jaki talent oddał sługa, który zakopał go w ziemi? odpowiedź: ubrudzony); obrazowanie przez wyobrażenie (kolory, zapachy, temperatura, światło), przez rysowanie (zwataca się wtedy uwagę na szczegóły) i przez opisy (Ewangelia jest nie tylko do słuchania, ale i do oglądania); dramaty-zowanie (wyolbrzymianie naturalnych elementów); identyfikacja, czyli zachęta do utosamienia się z jakąś postacią biblijną. Tych siedem narzędzi ma jedną wadę – jeśli nie są używane, nie funkcjonują⁵⁹.

Kierunki przesłania w kazaniu

Poszczególne fragmenty Pisma Świętego niosą w sobie wiele rodzajów przesłań. Nie można wypuklać ich wszystkich naraz. W oparciu o diagnozę potrzeb słuchacza należy wybrać kierunek przesłania. Podstawowe kategorie przesłań to: nawoływanie – zaprasza, by zbliżyć się do Boga; ewangelizacja – pokazanie, że nie ma zbawienia poza Jezusem i że jest ono darem; nawracanie – skierowanie do woli i podkreślenie konieczności zaurania Boga; katechizacja – usystematyzowane przedstawienie nauki doktrynalnej bądź moralnej; uduchowianie – skierowanie uwagi na umocnienie relacji i intymnego zjednoczenia z Nim; zaangażowanie – zachęta do pogłębiania relacji z bliźnimi; apologetyka – jasne, proste, rzetelne argumenty pokazujące błędy i wprowadzające królestwo w umysły i serca słuchaczy; umacnianie – ma dodać otuchy tym, którzy cierpią; wstrząsanie – ma obudzić i pomóc w wytrwaniu na drodze wiary. Kazanie zagmatwane, z nadwyżką idei rozmija się⁶⁰.

Uporządkowanie przesłania w kazaniu

Proponowana poniżej struktura kazania odnosi się do nauczania ewangelizacyjnego poza liturgią, ale jej poszczególne elementy są niewątpliwie do wykorzystania również podczas liturgii.

We wstępie do kazania jest miejsce na krótką modlitwę oraz przedstawienie jego tematu i celu. Następnie zostaje odczytany, bardzo starannie, krótki fragment biblijny, zawierający tylko jedną ideę (cud, przypowieść). Zasadniczy korpus kazania rozpoczyna się od wprowadzenia w środowisko tekstu, zwrócenie uwagi na pewne szczegóły i wyjaśnienie ich. Słuchacz powinien poczuć się częścią danego wydarzenia biblijnego. W następnej części kaznodzieja przechodzi do przykłałów

⁵⁹ Por. tamże, s. 81–98.
⁶⁰ Por. tamże, s. 101–108.

i świadectw. Są one złołym kluczem kazania. Gdy przykad „chwyć”, można na- wiązywać do niego przez resztę kazania. Następny etap kazania to zastosowanie i pytania. Zastosowanie polega na ułożeniu słuchaczy z bohaterami danej sceny biblijnej. Może być bierne, gdy inni robią coś dla nas, lub czynne, gdy my dokonujemy jakiejś czynności. Dobrze zastosowanie wspiera też pytania do słuchaczy. Udziałane przez kaznodzieję odpowiadzi lub odpowiedzi uczestników pomagają zbudować dwukierunkowość przesłania. Następna ważna sekwenca w kazaniu to nakazy i zobowiązania. Nie wystarczy słuchać, trzeba wykonywać to, czego słowo Boże wymaga. Nie chodzi tu o moralizowanie w stylu „musisz”, „powinieneś”, lecz o logiczną konkluzję przedstawionej nauki. Zakonczenie kazania ma na celu powiązanie wszystkich wątków i skondensowanie ich. Służy temu prezentacja kluczowego zdania, które uczestnicy powtarzają na głos. Całość kazania kończy się modlitwą, odważną, lecz nie agresywną, z zachętą do okazania zewnętrznego znaków wyrażających przyjęcie orędzia (np. podniesienie ręki, ręką na sercu itp.)⁶¹.

Wyłożenie kazania

Dla owocności głoszonego słowa ma znaczenie kilka ważnych szczegółów, jak np. wygląd zewnętrzny, strój, wejście w środowisko słuchaczy – dobrze jest wcześniej pobyc z ludźmi, zobaczyć miejsce głoszenia. Dużo ważniejsze jest wnętrze mówcy – na krótkiej modlitwie warto poprosić Boga o oczyszczenie intencji, przeprosić go za swoje grzechy (traci się prawo do piętnowania np. sto- sunków pozamatrzejskich, jeśli się samemu żyje z takim problemem). Podczas nauczania mówca ma sobie uświadomić, że przemawia w autorzytelie samego Boga i wierzyć, że Bóg chce coś przez niego powiedzieć. Zewnętrznym wyrazem jest różnicowana praca głosem (modulacja), oczy (kontakt wzrokowy ze słuchacza- mi), twarz (odzwierciedla pogodę ducha), ręce („małują” słowa), ciało (nie może być w opozycji do słowa), nogi (odpowiednia odległość od mikrofonu), oddech (przed rozpoczęciem kilka głębokich oddechów), czas (kontrola długości). Warto dobrze operować mikrofonem. Unikać należy nieskoordynowanych i nietrafnych gestów (drapanie się, dłuhanie w zębach, podskoki). Po nauczaniu warto dokonać analizy natężenia uwagi audytorium, wychwycić błędy, zapisać nowe pomysły, które przyszyły do głowy w trakcie głoszenia.

Czymś naturalnym po wyłożeniu są wątpliwości, czy wszystko zostało do- brze zrobione. Konieczna jest tu postawa zaurania do Boga, aby nie zadręczać się niedoskonałościami. Wyłożone kazanie trzeba powierzyć Bogu, bo od Niego zależy, czy wyda ono owoce. Kazanie jest fragmentem większej całości, dlatego też warto zakorzenić je w pracy innych osób i docenić ją⁶².

⁶¹ Por. tamże, s. 111–139.
⁶² Por. tamże, s. 141–152.

Obrazem zwięcającym model przygotowania i wygłoszenia kazania ewangelicznego jest postać przyjacielea Oblubienca, który otrzymał misję rozkochania w Nim Oblubienicy. Przywiązanie sobie przez niego skarbow Oblubienca jest kradzieżą, a kradzież Oblubienicy jest cudzołóstwem. Bóg jednak ufa swoim sługom i wierzy, że staną się oni przyjacielami Oblubienca⁶³.

WNIOSKI HOMILETYCZNE

Pytanie o nową ewangelizacyjną gorliwość w przepowiadaniu słowa Bożego jest najpierw pytaniem o duchowość kaznodziei. Owa gorliwość i moc jest jej owocem. Powszechny model przepowiadania ewangelicznego wypracowany w oparciu o doświadczenia Szkół Nowej Ewangelizacji akcentuje w tej sferze osobiste poznanie Boga przez modlitwę kaznodziei: jest on otwarty na Duch, potrafi słuchać Boga w ciszy oraz zagłębiać się w studium Pisma Świętego. Na podstawie tych doświadczeń kaznodzieja dzieli się doświadczeniem zbawienia. Szczególną rolę odgrywa tu modlitwa uwielbienia, w której kaznodzieja całkowicie oddaje siebie Bogu i umacnia osobistą więź z Jezusem jako Panem. W ten sposób może być pewny, że Duch Święty wypelni jego serce, bo to właśnie On wola: Panem jest Jezus (por. Rz 10, 9) oraz *Abba, Ojciec* (Rz 8, 15). On daje nową żarliwość kaznodziei, z której rodzą się żarliwe słowa.

Pytanie o nowe metody ewangelizacyjne w obszarze głoszenia słowa Bożego jest najpierw pytaniem o nową dydaktykę, która da głoszącym umiejętności go diagnozy sytuacji słuchacza, odkrywania i nawiązania do rzeczywistych potrzeb słuchacza, poszukiwania się językiem dla niego zrozumiałym. Ma ona prowadzić do bardziej egzystencjalnej, ale zarazem duchowej lektury Biblii, która przecież, jako słowo Boże, się nie zdezakualizowała. To raczej rutynowe, powierzone i szablonowe podejście do tekstu biblijnego daje słaby efekt ewangelizacyjny. Zdolność do nawiązania kontaktu z antropologiczną warstwą tekstu biblijnego i zachowanie dyscypliny w odkrywaniu jego kerygmatycznego celu, jak również zachowanie dyscypliny w wyborze celu duszpasterskiego kazania, otwiera drogę do nawiązania twórczego kontaktu ze światem słuchacza i umożliwiania rozwoju kompetencji komunikacyjnej kaznodziei⁶⁴. Dla żywego kontaktu kaznodziei ze słuchaczem nie bez znaczenia jest też kreatywność kaznodziei we współdziałaniu ze wspólnotą wiary na etapie przygotowania kazania i jego weryfikacji po wygłoszeniu.

Pytanie o nowe sposoby głoszenia słowa Bożego i środki ekspresji w ewangelizacji jest pytaniem o drogi aktualizacji słowa Bożego. Kreatywność kaznodziei powinna skoncentrować się na budowaniu relacji między kerygmatem i jego

⁶³ Por. tamże, s. 163.

⁶⁴ Por. R. Zertass, *Od aforyzmu do kazania*, Kraków 1995, s. 72, 73.

egzystencjalnym kształtem⁶⁵. Chodzi o „przełumaczenie” kerygmatu zawartego w danym fragmencie biblijnym na aktualne doswiadczenie egzystencjalne, czyli jego trans-lacja z przeszłości w teraźniejszość, z informacji w formację, z neutralnego opowiadania w zaangażowanie, z emocjonalnego dystansu w poruszającą bliskosć. Wybór środków ekspresji, nie tylko w kontekście pozaliterarycznym, może być bardziej dynamiczny i różnicowany, niż jest do tego przyzwyczajone tradycyjne kaznodziejstwo. Zastosowanie plakatów, pantomimy, swiadektwa, scenki, „pomyłka”, czyli pokazanie pewnej narracji skondensowanej w jednym kadryze, nie musi oznaczać, przy zachowaniu umiaru i wyczucia, robienia z głoszonych słów Bożego kaznodziejskiego show. Nie musi oznaczać dosyć powszechnej tendencji do „zabawiania” słuchacza. Troška o dobór środków ekspresji i komunikacji kaznodziejskiej jest sygnałem dla słuchacza, iż kaznodziei zależy na nim. A to już jest troška nad pogłębieniem więzi z nim, co otwiera słuchaczowi drogę do odnowienia więzi z Bogiem i nadania jej nowej jakości.

⁶⁵ Zob. S. Piłsa, *Doswiadczenie symboliczne jako kształt kerygmatu*, w.: „Przeгляд Homilietyczny” 14 (2010), s. 19–30.